

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ШТРАФНИХ САНКЦІЙ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

С. М. Мамедова

Конституція України в положенні ст. 54 гарантує кожному громадянину захист його інтелектуальної власності та закріплює, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом¹. Тож громадянам на конституційному рівні гарантується захист інтелектуальної власності, але чинне законодавство містить певні прогалини щодо забезпечення цієї гарантії, які відображаються, зокрема, в недостатньому правовому регулюванні на законодавчому рівні питань застосування штрафних санкцій за порушення прав у сфері інтелектуальної власності.

Загалом дослідженню питання відповідальності у сфері інтелектуальної власності приділяли увагу такі науковці як В. С. Дроб'язко, О. С. Іоффе, Т. С. Ківалова, І. Ф. Коваль, О. О. Красавчиков, Т. Є. Крисань, Л. В. Луць, О. А. Підпригора, К. А. Флейшиц, Р. Б. Шишка, С. І. Шимон, К. Б. Ярошенко та інші. Однак дослідження такого аспекту як застосування штрафних санкцій за порушення прав у сфері інтелектуальної власності характеризуються фрагментарністю та потребують додаткового теоретичного осмислення, що зумовлює актуальність подальших наукових пошуків.

Відповідно до положень ст. 431 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену ЦК України, іншим законом чи договором².

Загальновідомо, що юридична відповідальність залежно від підстав її виникнення може бути поділена на договірну і позадоговірну.

Договірною в свою чергу вважається відповідальність у формі відшкодування збитків, сплати неустойки, штрафних санкцій, втрати завдатку або позбавлення суб'єктивного права за невиконання або неналежне виконання зобов'язання, яке виникло з договору³.

Так, штрафні санкції як один з видів договірної відповідальності встановлюються і в договорах у сфері інтелектуальної власності.

У ст. 1107 ЦК України наведено невичерпний перелік таких договорів: 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) ліцензійний договір; 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності; 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; 5) інший договір щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. До того ж положеннями ст. 6 ЦК України закріплено, що учасники цивільних відносин, опираючись на принцип свободи договору, можуть укласти і інший договір, що не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним його засадам.

В свою чергу порушення умов договору тягне за собою застосування відповідальності до правопорушника.

¹ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

² Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

³ Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2010. 1176 с. *Навчальні матеріали онлайн*. URL: https://pidru4niki.com/1835111449743/pravo/vidi_tsivilnopravovoyi_vidpovidalnosti (дата звернення 26.04.2021).

Є. В. Устименко з цього приводу слушно зазначає, що без факту правопорушення не може відбуватись застосування будь-яких санкцій. Автор підкреслював, що правопорушення є необхідною підставою застосування санкцій¹.

В свою чергу підставами застосування штрафних санкцій відповідно до положень ст. 230 ГК України є порушення учасником господарських відносин правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання², наведені підстави, зокрема, є і підставами застосування штрафних санкцій за порушення прав у сфері інтелектуальної власності.

Щодо загальних положень розміру штрафних санкцій, можна відмітити, що: розмір зазначених санкцій узгоджується сторонами при укладенні договору; зменшувати розмір штрафних санкцій може лише суд у випадку, якщо зазначені санкції надмірно великі порівняно із збитками кредитора (ст. 233 ГК України); за загальним правилом розмір неустойки повинні визначати сторони при укладенні угоди (при цьому у випадку невстановлення законом розміру неустойки за взаємною згодою сторони можуть його збільшити або зменшити); для неустойки за грошовими зобов'язаннями є певні обмеження, зокрема, розмір пені, що встановлюється за згодою сторін, не може перевищувати подвійної облікової ставки Національного банку України, що діяла у період, за який сплачується пеня (ч. 2 ст. 343 ГК України)³ та законодавчо визначені розміри штрафних санкцій за порушення, що пов'язані з виконанням державного контракту, або виконання зобов'язання яке фінансується за рахунок Державного бюджету України чи за рахунок державного кредиту (ч. 2 ст. 231 ГК України).

Проте, розглядаючи питання розмірів штрафних санкцій за порушення прав саме у сфері інтелектуальної власності, варто відзначити, що ГК України окрім загальних положень врегулювання штрафних санкцій в главі 26, що присвячена питанню штрафних та оперативно-господарських санкцій, не містить законодавчо закріплених розмірів штрафних санкцій саме за порушення прав інтелектуальної власності в окремо виділеній главі 16, що врегульовує питання використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності.

Таким чином, на підставі аналізу наукової літератури, норм ГК та ЦК України, можна зробити висновок, що чинне законодавство містить певні прогалини щодо забезпечення гарантії захисту інтелектуальної власності, які відображаються, зокрема, у відсутності законодавчо закріплених розмірів штрафних санкцій за порушення прав у сфері інтелектуальної власності.

З урахуванням викладеного варто відзначити, що ефективність захисту виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності залежить від наявності відповідного державного механізму попередження та припинення правопорушень, тому вбачається, що задля посилення відповідальності за порушення виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності важливим напрямом розвитку вітчизняного законодавства в зазначеній галузі, має бути посилення режиму правової охорони об'єктів інтелектуальної власності шляхом закріплених в ГК України розмірів штрафних санкцій за порушення прав у сфері інтелектуальної власності.

¹ Устименко Є. В. Санкції за адміністративним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. 187 с. (С. 22).

² Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.

³ Картавцева Ю.В. Системний підхід до захисту прав інтелектуальної власності. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 10. 2017. С. 134–141. (С. 139).